Mykolas Michelbertas

TYRINĖJIMAI PARAGAUDŽIO PILKAPYNE

Vilniaus universiteto Archeologijos ir etnologijos katedros ekspedicija tąsė Paragaudžio pilkapyno (Šilalės raj., Kvėdarnos apyl.) tyrinėjimus, pradėtus dar 1982 m. (žr. ATL 1982 ir 1983 metais. V., 1984. P. 58-60; ATL 1984 ir 1985 metais. V., 1986. P. 61-63; ATL 1986 ir 1987 metais. V., 1988. P. 55-59 ir ATL 1988 ir 1989 metais. V., 1990. P. 56-60). 1990 ir 1991 m. pilkapyne ištirti dar 9 pilkapiai, daugiausia šiaurinėje pilkapyno dalyje, gerokai papildą žinias apie Paragaudžio gyventojų materialinę kultūrą, laidoseną bei prekybinius ryšius senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje.

Daugumos tyrinėtų pilkapių vidaus įrengimas buvo panašus. Didelė jų dalis šiaurinėje grupėje buvo supilti ant nejudinto žemės paviršiaus, nuolaidėjančiame į Jūros upės pusę šlaite (pilkapiai XXVIII, XXIX, XXXI, XXXII). Kai kurių pilkapių pagrinde pastebėti smulkūs angliukai, pelenai - apeigų su ugnimi pėdsakai.

Beveik visuose pilkapiuose aptikti apskriti akmenų vainikai. Tokių vainikų skersmuo vidinėje pusėje buvo nuo 2,6-3 m iki 5,5-6,1 m. Šie vainikai išorinėje pusėje turėjo po vieną ar net kelis puslankio (rečiau - apskritimo) formos priestatus, kuriuose taip pat buvo aptikti kapai ar jų pėdsakai. Kai kurių vainikų sienos buvo statytos iš kelių akmenų eilių viena ant kitos ir vietomis jų aukštis siekė iki 80 cm. Per XXVI pilkapio apskrito vainiko vidurį buvo iš akmenų sukrauta juosta - spindulys, kuris dalijo vainiką į dvi dalis. Įdomu, kad šis spindulys sukrautas jau palaidojus pirmąjį mirusįjį, virš jo kapo. Šiek tiek skirtingai buvo įrengtas ir XV pilkapis, kuriame po sampilu aptikta keletas įvairaus

dydžio akmenų vainikų (dydis vidinėje pusėje - 1,3x1,6 m, 0,4xl,4m ir pan.), sudarančių lyg atskiras laidojimo kameras. Šis pilkapis savo įrengimu labai primena Vakarų Lietuvos plokštinius kapinynus su akmenų vainikais. 1990 ir 1991 m. aptikti 8 kapai. XXVI pilkapyje buvo 3 griautiniai kapai, XXVIII, XXXII ir XXXIII pilkapiuose kapai buvo suardyti vietos gyventojams kasant bulviarūsius ar dėl kitų priežasčių. Mirusiųjų griaučiai beveik visiškai sunykę, išskyrus nežymius kaulų fragmentus. Galima teigti, kad mirusieji buvo laidojami aukštielninki, ištiestoje padėtyje. Dalis mirusiųjų guldyta tiksliai į vakarus (ŠV 285° - 310° kryptis), dalį į šiaurę (ŠV 345° kryptis). Dauguma kapų būdavo įrengiami apskritų vainikų centre, ant pilkapio pagrindo, dalis mirusiųjų laidota priestatuose. Dažniausiai mirusiųjų galvūgalyje aptinkama po 2, rečiau 3 akmenis. Pavieniai akmenys kartais randami ir kojūgalyje ar juosmens srityje. Matyt, jie naudoti skobtiniams karstams paremti. Tokio karsto pėdsakai buvo pastebėti viename kape.

Įkapės nėra labai gausios, nors tarp jų aptikta retų ir unikalių dirbinių. Vyrų kapuose rasta darbo įrankių, ginklų, tačiau neretai aptinkami ir žalvariniai papuošalai. XXVI pilkapio vyro kape Nr. 2 rastas geležinis įmovinis kirvis, įmovinis ietigalis, žalvarinė apskrito pjūvio apyrankė ir didžiulė (ilgis - apie 17 cm) žalvarinė labai profiliuota segė (Almgreno tipas 69 - toliau A 69). Pastaroji segė pateko į Lietuvą iš Romos imperijos Padunojės provincijų. A 69 tipo segės yra retas radinys baltų žemėse. Iki šiol panaši segė buvo aptikta Sargėnų kapinyno (Kauno m.) kape Nr. 98 dar 1939 m. tyrinėjimų metu. Dar viena segė atsitiktinai buvo rasta Karaliaučiaus apylinkėse, bet ji neišliko. Taigi kol kas baltų žemėse rastos tik trys A 69 tipo segės. Beje, yra vienas radinys ir iš Latvijos (Gailišiai, Cėsių raj.), tačiau iš finougrų gyventos teritorijos. Greičiausiai A 69 tipo segės pateko į baltų kraštus gintaro keliu. Įdomu, kad šios didžiulės, kaip ir sparninės segės, buvo nešiojamos vyrų.

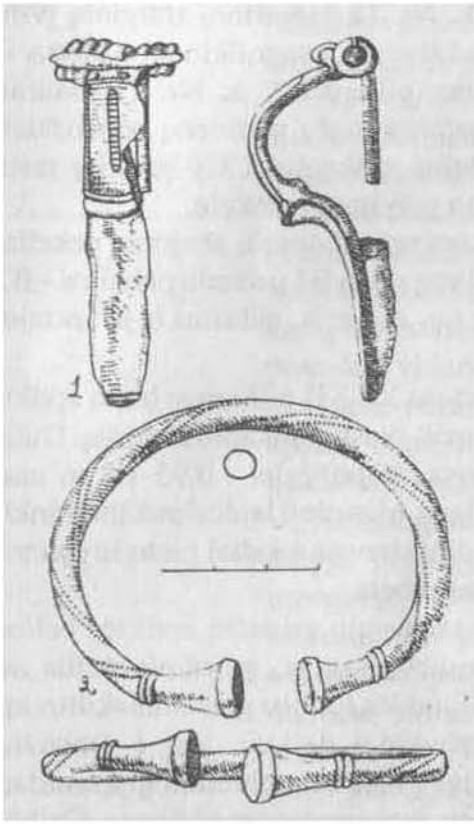

XXVI pilkapis vyro kapo Nr.2 įkapės: 1-žalvarinė labai profiliuota segė (Almgreno tipas 69) 2-žalvarinė apyrankė trimitiniais galais (XXXI pilkapis kapas Nr.1

XXXI pilkapio vyro kapo Nr. 1 įkapes sudarė geležinis įmovinis kirvis, įmovinis ietigalis (galas nulaužtas dar senovėje), žalvarinė pagrindinės serijos akinė segė ir žalvarinė apyrankė trimitiniais galais. Pastaroji apyrankė kol kas vienintelė Lietuvoje (pav.:2). Iki šiol senojo geležies amžiaus paminkluose Lietuvoje buvo rasta gana daug antkaklių trimitiniais galais. Taigi galima kalbėti apie papuošalų kompleksą - to paties tipo antkakles ir apyrankes, nešiotas Lietuvos gyventojų. Minėtoji apyrankė turi tokį pat ornamentą, kaip II grupės trimitinės antkaklės.

Moterų kapuose daugiau papuošalų. Pvz., XXIX pilkapio kape Nr. 1 aptikta geležinė antkaklė trimitiniais galais ir žalvarinė apyrankė pumpuriniais galais. Tai antroji geležinė antkaklė trimitiniais galais, rasta Paragaudžio pilkapyne ir apskritai Lietuvoje.

Dalyje kapų mirusiojo lytis nenustatyta, kita dalis kapų apardyta, aptikti netvarkingai išmėtyti daiktai. Tarp šių kapų įkapių galima paminėti žalvarines pagrindinės serijos akines seges (pilk. XXVI, k. Nr. 3, pilk. XXXII, atsit. radinys), unikalią žalvarinę apyrankę trikampio pjūvio lankeliu ir siaurėjančiais suapvalintais galais (pilk. XXVIII, atsit. radinys), žalvarines apyrankes pumpuriniais galais. Tarp pastarųjų vienos apyrankės lankelis yra ne įprastinio apskrito, bet pusiau apskrito pjūvio (pilk. XXIX, k. Nr. 1). Taip pat aptikta žalvarinių 1 gr. ritinių smeigtukų (vienas su geležine adata), pusė žalvarinės antkaklės su pridėtu tuščiaviduriu trimitiniu galu, geležinis peilis lenkta nugarėle

- dalgelė (pilk. XXVI, k. Nr. 1), žalvarinių sraiginių įvijų liekanos, žalvarinis plokštelinis antsmilkinis. Aptikta ir kapų be metalinių įkapių (pilk. XXX, k. Nr. 1). Galima pridurti, kad vaikams gaminti mažų matmenų papuošalai. Pvz., viename iš nedidelių pilkapio XXX vainikų rasta žalvarinė pusiau apskrito pjūvio apyrankėlė.

Atidengtų kapų chronologija didesnių abejonių nekelia. Pagal radinius kapus galima skirti B1 periodo pabaigai - B2 periodo pirmajai pusei, t.y. I m.e. a. viduriui ir jo antrajai pusei.

1991 m. tyrinėjimų metu XXXII pilkapyje buvo aptikti keli vėlyvi griautiniai kapai, įkasti į pilkapio sampilą. Dalis ir šių kapų buvo apardyta. Kapų gylis - 0,95-1,2 m nuo dabartinio žemės paviršiaus. Mirusieji laidoti aukštielninki, ištiestoje padėtyje, galvomis beveik tiksliai pietų kryptimi. Jokių karstų pėdsakų nepastebėta.

Šiuose kapuose prie mirusiųjų griaučių aptiktos kelios keturkampės geležinės diržų sagtys, geležinis peilis su medinėmis kriaunomis, B raidės formos geležinis skiltuvas. Kaip matome, tai pagrindiniai daiktai, įėję į drabužių kompleksą (išskyrus skiltuvą). Šių kapų chronologiją sunkiau nustatyti, nes nėra tiksliau datuojančios medžiagos. Galbūt minėti kapai priklauso XV-XVII a., o gal ir vėlesniam laikotarpiui.

1991 m. buvo užbaigta tirti Paragaudžio pilkapyno šiaurinė dalis. Liko neištirti dar 4 pilkapiai pietinėje dalyje, labai suardytos kelių pilkapių sampilų liekanos.

Kristina Rickevičiūtė

KULAUTUVOS (KAUNO RAJ.) KAPINYNO TYRINĖJIMAI

Kapinynas yra kairiajame Nemuno krante, apie 1,5 km į šiaurės vakarus nuo Kulautuvos gyvenvietės, pietvakarinėje keliuko Kulautuva-Batniava pusėje, kaimo laukuose. Į